

Fransiýanyň täsiri

Category: Kitapcy, Maliýe we ykdysadyýyet, Sözler

написано kitapcy | 23 января, 2025

Fransiýanyň täsiri FRANSIÝANYŇ TÄSIRI

Bu gazetiň maňa aýrylan sahypasyny yzygiderli okayanlar gowy bilýändir.

Soňky kyrk ýylda «**hytaý mugjyzazynyň**» nähili durmuşa geçirilişine gyzyklanmam artyp, bu barada okan zatlarymy gürrüň bermäge çalyşyaryn....

Geçen hepde... Hytaýyň döwlet ýolbaşçysynyň sözlän sözlerinden toplanan «**Si Szinpin. Parçalar**» ("Xi Jinping. Anekdotlar") atly kitaby okadym.

Kitaby okap durkam, «hytaý mugjyzasyny» döreden şahslaryň belli-basylaryndan Den Sýaopiniň on ýaşyndaka Fransiýa okamaga gidendigini bilip, haýran galxdym.

Sýaopiniň 1976-njy ýylda Mao Szedunyň ölümünden soñ kem-kemden häkimiýeti eline alyp, häzirki wagtyň güýçli Hytaýyny nädiп döredendigini bilyärdim. Emma onuň 1920-nji ýylda Frasiý gidendigini bilemokdym.

Şonuň üçin internetde-de bu baradaky maglumatlary gözledim, seljerdim. Sýaopin hakykatdanam Fransiýada hem-ä okapdyr, hemem işläpdir. Hytaýly talyplar Çzhou Enlaý, Ne Žunçzen, Saý Hesen, Çzao Şiýan, Li Wenhaý dagylar bilen tanşypdyr we bularyň täsiri bilen marksizmi içgin öwrenmäge başlapdyr. Ýewropadaky Hytaý ýaşlarynyň Kommunistik partiýasyna goşulyp, guramaçlykly göreşe baş goşýar. Yeri onsoň...

Szedunyň «ýedi parçasynyň gowy, üç parçasynyň erbetdigini» aýdyp, ýurt möçberli reformalary amala aşyrmak üçin Sýaopiniň düşünjesinde Fransiýanyň nähiliräk täsirleri bardy?

Munuň dogry jogabyны диңе Sýaopine seredip berip bilmersiňiz? Beýleki talyplar kimlerdi?

Häzir Hytaýy dolandyryń Si Szinpiniň nusgalyk lideri Den Sýaopin bolýan bolsa, Sýaopiniňem görelde alýan adamy onuň Fransiýada okap ýören wagtyndan bări tanaýan dosty premýer-ministr Çžou Enlaýdy...

■ **ILKINJI REFORMATOR**

Meýilnamalaýyn ykdysadyýet sosializmiň kesgitlemesi däldi, çünki kapitalizmiň düybünde-de meýilnamalaýyn işler bardy, şeýle ýagdaýda bazar ykdysadyýetini-de sosializmiň astynda durmuşa geçirirmek mümkindi...

Bu garaýışdakylaryň başyny Sýaopinden öñ (ekerançylyk, industriýa, ylym-tehnologiya we goranmak pudagynyň ösusine gönükdirilen) «Dört modernizasiýa» ýolbaşçylyk eden Çžou Enlaý bardy. Ol hytaý rewolýusiýasynyň birinji premýer-ministridi we 1976-njy ýylda aradan çykýança şu wezipede işledi.

Olam 1920-nji ýylda Fransiýa giden talyplardandy...

Enlaý Ýewropada synpy çaknyşyklaryň çözgüdine gönükdirilen dürli-dürli çemeleşmeleri öwrendi. Hytaý üçin ýörelmeli ýoly kesgitledi: «**Tapgyrlaýyn reforma!**»

Ol günbatarlylara iň ýakyn duran hytaý döwlet ýolbaşçysydy. Meselem ol Çarlı Çaplin bilen ýegre dostdy. Genri Kissinžer bilen gizlinlikde duşuşyp, hytaý-amerikan gatnaşyklarynyň 70-nji ýyllardaky oñyn tarapa özgermeginiň öñünü açdy.

1966-njy ýylda medeni rewolýusiýa döwründe Den Sýaopiniň ýektäk howandary Çžou Enlaýdy. Ol Sýaopini premýer-ministriniň kömekçisi wezipesine belledi...

Aslynda Sýaopin Enlaýyň teklip edýän ykdysady syýasatyň durmuşa geçirýärdi! Enlaýyň bugünkü gün Hytaýda iň köp ýatlanylýan şahslaryň biri bolmagynyň düýp sebäbi hem şunda... A beýleki talyplar?

■ **YMAM HATYP – HÖKMANY ŞERT**

Fransiýada 20-nji ýyllarda okan başga-da hytaýly talyplar bardy:

Li Fuçun... premýer-ministriniň kömekçisi wezipesinde işledi. Ol

Hytaýyň sosialistik bazar ykdysadyýetiniň esasy düýbüni tutujylarynyň biri hasaplanýar...

Çen Yi... Şanhaý şäheriniň häkimi we Daşary işler ministri wezipelerinde işledi...

Ne Žunçžen... hytaý goşunynyň modernizasiýalaşmagyny üpjün eden şahslarynyň biri. Ol Hytaýyň azat-edijilik goşunynyň marşallarynyň biridi...

Li Lisan... Hytaý Halk respublikasynyň döredilmeginden soň işçiler sindikatyna ýolbaşçylyk etmek üçin Zähmet ministri wezipesine bellendi. (Soňky ýyllarda haksyzlyga we zulma uçrap, öz jynna kast etdi...)

Li Weihan... Partiýanyň işgärlerini we ýolbaşçylaryny taýýarlaýan iň ýokary okuň jaýy bolan Merkezi Komitetiň partiýa mekdebiniň ilkinji direktorydy. Kommunistik partiýanyň 6-njy politburosynyň agzasy boldy. Ol Sýaopiniň reformalar babatda iň uly goldawçysydy.

Hususanam... Pekin uniwersitetiniň rektory we Sinika akademiyasynyň düýbüni tutujy **Saý Yuanpeý** we Hytaýyň Renmin uniwersitetiniň rektory **U Yuýčzan** dagylar hem Fransiýada okan talyplardandy.

Özem Fransiýadan dosty Szeduna ýollan hatkary bilen ony bolşewistik rewolýusiýa ýakynlaşmaga yran Saý Hesen we onuň aýaly Sýan Szinýuý, Çžao Siýan, **Çen Yannýan** dagylar nasionalist Hytaý tarapyndan ölüm jezasyna höküm edildi. Hytaýyň Kommunistik partiýasynyň ýokary derejeli agzasy **Wang Ruofey** uçar heläkçiligine uçrap, aradan çykdy.

Sanawda ýüzden gowrak şahsyň ady bar...

Dünýäniň iň uly ykdysady güýji bolan Hytaýt döredenleriň düýnki gün Fransiýada bolmaklarynyň bu reformalara täsiri neneňsi boldy? Gynansak-da... soragyma jogap tapmadym, siziň bilyän, salgy berip biljek çeşmeleriňiz barm? Käsgä, biri öwrenip, ýazsa, bizem bilsek!

Meň bilyänim... Hytaý häzirem ABŞ-na we dünýäniň iň gowy uniwersitetlerine talyplaryny ugratmaga dowam edýär...

Bizde bolsa, «Ymam Hatypda» okamadyklara pes göz bilen garalmaga dowam edilýär! Bu kelde gezip ýörenler «hytaý mugjyzasy» bilen gyzyklanýarlarmyka? Gyzyklanýandyrlar

öýdemok...

Soner YALÇYN.

«SÖZCÜ» gazeti, 02.01.2020 ý.

Terjime eden: Guwanç MÄMILIÝEW. Maliýe we ykdysadyyet